

ТУРАЕВ АБРАР

катта ўқитувчи, ЖДПИ

АҚШ неоконсерватизм мафкураси шаклланишининг ғоявий-сиёсий асослари

Аннотация. Мақолада Америка Қўшма Штатлар (АҚШ)да замонавий неоконсерватизм сиёсий мафкурасининг шаклланиши ва ғоявий асослари илмий адабиётлар таҳлили асосида ёритилиб берилган. XX аср охири ва XXI аср бошларига келиб неоконсерватизм мафкурасининг АҚШ сиёсий ҳаётида ўзига хос ўринга эга бўлди. Муайян даврларда давлат бошқаруви ва сиёсий қарорлар қабул қилишга сезиларли таъсир кўрсатиб келди. Хусусан, АҚШда Республикачилар партияси ҳукумати бошқаруви даврларида неоконсерватизм ички ва ташқи сиёсий концепциялар шаклланишида устуворликка эга бўлиб келмоқда. АҚШ неоконсерватизм мафкураси глобал мафкуравий жараёнлар тизимида дунёда демократияни тарғиб қилиш, турли минтақалардаги сиёсий жараёнларга аралашини, ҳарбий воситалардан кенг фойдаланиш каби хусусиятлари билан ажралиб туради. Хусусан, охириги ўн йилликларда АҚШнинг турли минтақалардаги ташқи сиёсати кўпроқ неоконсерватив мазмунга эга бўлди. Терроризмга қарши кураш ва авторитар режимга эга давлатларда демократик қадриятларни қарор топтиришга қаратилган ташқи сиёсий ёндашувлар шаклланишига неоконсерватизм мафкурачиларининг таъсири кучли бўлиб, Яқин Шарқ минтақасидаги мафкуравий-сиёсий жараёнлар, геомафкуравий кураш дискурсида ҳам неоконсерватизм ўз таъсирига эга эканлигини намоён қилди.

Неоконсерватизм борасидаги тадқиқотлар асосан хорижий тадқиқот марказлари, илмий муассасалар ҳамда “ақлий марказлар” томонидан амалга оширилиб келинмоқда. Асосий эътибор неоконсерватизмнинг ташқи сиёсий мафкураси ривожини эволюциясига қаратилади.

Мақолада АҚШ неоконсерватизм мафкурасининг шаклланиши эволюцияси, сиёсий мафкура сифатида ички ва ташқи сиёсий жараёнларга таъсири, неоконсерватизм асосчилари қарашларининг ривожланиш тенденциялари, неоконсерватив тузилмаларнинг шаклланиши ҳамда институционаллашуви ривожини масалалари хорижий тадқиқотлар, илмий адабиётлар, интернет манбалари асосида таҳлил қилинган. Мақолада АҚШ неоконсерватизм мафкураси ғоявий-назарий асослари шаклланишининг интегратив хусусиятлари ҳам ёритилади.

Таянч сўз ва иборалар: сиёсий мафкура, сиёсий оқим, неоконсерватизм, АҚШ, неоконсерваторлар, сиёсат, ташқи сиёсат, глобал мафкуравий жараёнлар.

Аннотация. В статье освещены формирование и идейные основы политической идеологии современного неоконсерватизма в США на основе анализа научной литературы. К концу XX и началу XXI веков идеология неоконсерватизма имела особое место в политической жизни США. В определенные периоды государство оказало значительное влияние на принятие политических решений. В частности, во времена правления правительства Республиканской партии в США неоконсерватизм приобретает приоритет в формировании внутренних и внешнеполитических концепций. Идеология неоконсерватизма США характеризуется такими характеристиками, как продвижение демократии в мире, вмешательство в политические процессы в различных регионах, широкое использование военных средств в системе глобальных

идеологических процессов. В частности, за последние десятилетия внешняя политика США в разных регионах получила более неоконсервативное содержание. Влияние идеологов неоконсерватизма на формирование внешнеполитических подходов к определению демократических ценностей в государствах с терроризмом и авторитарным режимом оказало сильное влияние на идеологические и политические процессы в регионе Ближнего Востока, а также на дискурс геополитической борьбы показали, что неоконсерватизм имеет свое влияние.

Исследования в области неоконсерватизма осуществляются в основном зарубежными исследовательскими центрами, научными учреждениями и "мозговыми центрами". Основное внимание уделяется эволюции внешней политической идеологии неоконсерватизма.

В статье проанализированы эволюция формирования идеологии неоконсерватизма США, его влияние на внутренние и внешнеполитические процессы как политическую идеологию, тенденции развития взглядов основателей неоконсерватизма, вопросы формирования и институционализации неоконсервативных структур на основе зарубежных исследований, научной литературы, интернет-источников. В статье также освещаются интегративные особенности формирования идейно-теоретических основ идеологии неоконсерватизма США.

Опорные слова и выражения: политическая идеология, политический поток, неоконсерватизм, США, неоконсерваторы, политика, внешняя политика, глобальные идеологические процессы.

Abstract. The article highlights the formation and ideological foundations of the political ideology of modern neoconservatism in the United States on the basis of the analysis of scientific literature. By the late twentieth and early twenty-first centuries, the ideology of neoconservatism had a special place in the political life of the United States. In certain periods, the state had a significant influence on political decision-making. In particular, during the government of the Republican party in the United States, neoconservatism takes priority in the formation of domestic and foreign policy concepts. The ideology of neoconservatism of the United States is characterized by such characteristics as the promotion of democracy in the world, interference in political processes in different regions, the widespread use of military means in the system of global ideological processes.

In particular, in the last decades, the foreign policy of the United States in different regions has become more neoconservative.

The influence of neoconservatism ideologists on the formation of foreign political approaches aimed at the fight against terrorism and the decision-making of democratic values in states with authoritarian regimes was strong, and in the discourse of ideological-political processes, geo-ideological struggle in the Middle East region also demonstrated that neoconservatism has its influence.

Research in the field of neoconservatism is carried out mainly by foreign research centers, scientific institutions and "think tanks". The main attention is paid to the evolution of the external political ideology of neoconservatism.

The article analyzes the evolution of the formation of the ideology of neoconservatism in the USA, its impact on domestic and foreign policy processes as a political ideology, the development trend of the views of the founders of neoconservatism, the formation and institutionalization of the neo-conservative structures based on foreign studies, scientific literature, internet sources. The article also highlights the integrative features of the formation of ideological and theoretical foundations of the ideology of neoconservatism in the United States.

Keywords and expressions: *political ideology, political flow, neoconservatism, USA, neoconservatives, politics, foreign policy, global ideological processes.*

Кириш. Маълумки, жамиятни бошқариш зарурати муайян ғоявий дастур ва назарияни тақозо этади. Бу вазифани эса мафкура бажаради. Мафкура сиёсатга оқилона йўналиш бериши, уни жамият ҳаётининг турли жабҳаларидаги реал ҳолат билан таништиради. Сиёсатнинг мафкурага таянишининг сабаби – мафкуранинг жамият маънавий кайфиятини, орзу умидларини, мақсад ва манфаатларини ифодаловчи ғоявий дастур эканлигидир. Замонавий даврга келиб, турли кўринишдаги бузғунчи мафкуралар таъсири ҳам ортиб бормоқда. Қайсидир сиёсий кучлар учун ғоявий дастур бўлиб хизмат қилмоқда. Шу боис, замонавий мафкуравий жараёнлар, глобал мафкуравий таъсир омилларини тадқиқ этиш долзарблашиб бормоқда. Анъанавий мафкуравий қарашлар тизимида ҳам муайян ўзгаришлар кечмоқда. Хусусан, кўплаб мафкуравий оқимлар ичида неоконсерватизм охириги ўн йилликларда энг таъсирчан хусусияти билан ажралиб турди. Мазкур мафкура асосан АҚШ сиёсий ҳаётида ёрқин намоён бўлди. Ушбу оқим тарафдорлари ва намоёндалари АҚШ Республикачилар партиясининг 1980-2010-йиллардаги ғоявий-сиёсий ёндошувлари шаклланишига катта ҳисса қўшишди. Шу боис неоконсерватизм сиёсий мафкураси ва амалиёти ривожига тенденцияларни ғоявий-сиёсий тизим сифатида ҳамда АҚШ хавфсизлик стратегияси, ички ва ташқи сиёсати амалиёти ва концептуал асослари шаклланишига таъсири ҳамда характерини ўрганиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мақсад ва вазифа: Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси ва глобал мафкуравий-сиёсий дискурсда таъсирчан сиёсий куч сифатида шаклланган АҚШ неоконсерватизм мафкурасининг шаклланиши, ғоявий-сиёсий асослари ҳамда АҚШ давлат бошқаруви ва сиёсий қарорлар қабул қилишга таъсирини ўрганиш ва таҳлил қилиш асосий мақсадимиздир. Ушбу мавзу доирасидаги муаммоларни ўрганиш жараёнида сиёсий мафкуралар шаклланиши омиллари, мафкуравий оқимларнинг институтционаллашуви жараёни ва давлат ҳокимияти шаклланишига таъсири масалаларини АҚШ неоконсерватизми мисолида таҳлил қилиш, унинг ғоявий мўлжаллари хавфи даражасини кўрсатиш, глобал хавфсизлик ва давлатлараро муносабатларга таъсири баҳолаш асносида илмий ҳулосалар беришни ўз олдимизга вазифа қилиб қўйганмиз.

Усуллар: илмий мақолани ёзишда илмий билишнинг объективлик, тизимлилик, ворисийлик, қиёсий таҳлил, анализ ва синтез, умумлаштириш, тарихийлик ва мантикийлик, стратегик таҳлил, геосиёсий ёндашув каби методларига таянилди.

Натижалар ва мулоҳаза:

Бугунги замонавий мафкуравий оқимлар таҳлилларида неоконсерватизмнинг мазмуни, ғоявий асоси ва амбицияси борасида турли талқинлар мавжуд. Эътиборли жиҳати шундаки, бу оқим борасидаги тадқиқотларнинг аксарияти бевосита АҚШ неоконсерватизмига тааллуқли. Бунинг сабаби шундаки, сиёсий мафкура сифатида бутун дунё сиёсий тизимлари ва ҳокимият тузилмалари

шаклланишига таъсир кўрсатаётган бўлса-да, сўнги ўн йилликларда АҚШ давлат бошқаруви, хусусан, ташқи сиёсати шаклланишига кўрсатаётган таъсири ва ўрни билан яққол ажралиб турди. Бошқача қилиб айтганда, сиёсий мафкуравий оқим сифатида асосан “АҚШ неоконсерватизми” тушунилиши одат тусига кирган. Хўш, неоконсерватизм, хусусан АҚШ неоконсерватизмининг ғоявий асоси ва таъсир кучи нимада?

“Неоконсерватизм” атамаси биринчи марта 1973 йилда демократ-социалист М.Харрингтон томонидан “Диссент” (Dissent) журналида фаровонлик сиёсатида бағишланган мақоласида қўлланган¹. Консерватизм негизида вужудга келган неоконсерватизм ғоялари XX асрнинг 60-70-йилларида пайдо бўлган бўлса-да неоконсерватизмнинг шу кунгача аниқ таърифини келтириб ўтиш қийин кечмоқда.

Неоконсерватизм тарихи сиёсий ва интеллектуал ҳаракат сифатида учта асосий ривожланиш фазасига эгадир: биринчиси, фикрловчиларнинг асосий ўзагини ёш радикал бирлашмалар ташкил қилади. Кейин эса улар марказий либерализмни ҳимоя қилувчи ёзувчилар ва олимлар гуруҳларининг аъзоларига айланишган. Учинчидан, неоконсерваторлар сиёсий ташкилотлар ва “ақлий марказ”лар ишларида қатнашувчилар, жамоат зиёлилари сифатида шаклланишди.² Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, мафкуравий ўринлари ривожда неоконсерваторлар турли хил ғоявий-сиёсий анъаналар билан боғлиқ қатор хусусиятларни ўз қарашларига сингдириб боришди. Уларнинг кўпчилиги 1930-йиллардаги сўл радикализмдан 1940-1960-йиллардаги классик либерализмга, 1960-70-йиллар охирида эса консерватив қарашларгача бўлган йўлни босиб ўтишди.

АҚШ неоконсерватизмининг характерли жиҳатларидан бири, унинг дастлабки мафкурачиларининг ижтимоий келиб чиқишлари билан боғлиқ масаладир. Ғоявий зиёлилар ҳисобланмиш Ирвинг Кристалл, Даниел Белл, Натан Глейзер, Сеймур Мартин Липсет кабилар Шарқий Европадан АҚШга кўчиб келган яҳудий оилаларнинг вакиллари ҳисобланади. 1930-1940-йилларда улар Нью-Йоркдаги юқори даромадга эга бўлмаган иммигрантлар учун бепул ўқув муассасаларидан бўлган Шаҳар(City) коллежида таҳсил олишди. Уларнинг талабалик давлари 1930-йиллардаги “Буюк депрессия” даврига тўғри келиб, бу даврда Америка иқтисоди юқори ишсизлик ва социал муаммоларнинг ортиши кузатилди. Шунга боғлиқ ҳолда жамиятда, хусусан иммигрантлар ўртасида турли хил сўл ғоялар кенг тарқалди. Кейинчалик эссенавист Л.Абель таъкидлаганидек, 1930 –йилларда Нью-Йорк “СССРнинг энг кизгин бўлаги”-дан бири сифатида ўзини намоён қилди. Шаҳар коллежи талабалари турли хил норасмий гуруҳлар-марксистлар, сталинистлар, троцкистлар каби, атрофида

¹Raxshmir P.Yu. Amerikanskiye konservatori i Yevropa[American conservatives and Europe]. Mejdunarodnaya ekonomika i mejdunarodniye otnosheniya , 2004, no 7, p.31.

²Velasco J. Neoconservatives in U.S. Foreign Policy under Ronald Reagan and George W.Bush. Voices Behind the throne, 2010. 25 p.

³ Abel L. New York City: A Remembrance. Available at: <https://www.dissentmagazine.org/article/new-york-city-a-remembrance>. (accessed 20.09.2019)

бирлаша бошлади. Хусусан, бўлғуси неоконсерваторлар И.Кристол, Д.Белл, Н.Глейзерлар бир қанча вақт “Ёшлар халқ социалистик лигаси” ишларида иштирок этишди. Аммо, 1940-йиллар бошида улар бу ташкилотни тарк этишди, босқичма-босқич сўл радикализмдан узоқлашиб яқунда антикоммунистик позицияни эгаллашди. Кейинчалик “Ёшлар халқ социалистик лигаси” қаторларига неоконсерватив мафкурачилардан Ж.Кирпатрик ва Ж.Муравчиклар ҳам келиб қўшилди. Шунинг учун кўпчилик тадқиқотчилар троцкизмни неоконсерватив ёндошувларга катта таъсир кўрсатган оқим сифатида кўришади. 1940-йиллардан кейин улар Д.Рузвелтнинг “Янги курси” ғоясини қўллаб-қувватлашди ва демократик партия тарафдорларига айланишади. 1950-йилларда бўлғуси неоконсерваторлар “Commentary” журнали атрофида гуруҳлаша бошлайди. Бу журнал “Америка Яҳудий комитети” ҳомийлигида чиқарилар эди. Бу вақтда улар ижодий субмаданиятнинг бир қисми сифатида “Нью-Йорк интеллектуаллари” номи билан намоён бўла бошлашди. Мазкур ижтимоий-жамоат гуруҳларининг намоёндалари асосан мўътадил-сўл ва марказчилар мавқеларида турарди. Ва асосан публицистика, адабиёт танқидчилиги ва ижтимоий фанлардан сабоқ бериш фаолиятлари билан шуғулланишган. Албатта бу даврда улар халқаро муносабатлар масалаларига у даражада эътибор қаратишмас, аксинча асосий эътиборни АҚШ жамиятининг ижтимоий-маданий муаммоларига қаратишди. Улар 1950-1960-йилларда сиёсий майдонда марказга ўтишди. 1950-60-йилларидаги Америка жамиятида кузатилган ижтимоий ўзгаришлар, “совуқ уруш” натижасида намоён бўлаётган халқаро умидсизлик натижасида неоконсерватизм юзага келганлиги таъкидланади. Неоконсерваторлар бундай ўзгаришларнинг юзага келиши Демократик партия таъсири остидаги Америка жамияти руҳиятига таъсир кўрсатаётган антиамериканизмнинг ўсиши билан боғлашади.¹ Шунинг учун ҳам консерватив кадриятларни сақлашга зўр бериб ҳаракат қилиниши лозимлиги уқтирилади.

АҚШда неоконсерватизмнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши ўзида зиддиятли тенденцияларни намоён қилади. Бу борадаги қарашларнинг турлитуманлиги ва кўплаб қарама-қарши ёндашувлар унинг сиёсий оқим сифатидаги шаклланиш босқичларини аниқлаштиришни янада мураккаблаштиради. Баъзан неоконсерватизм консерватизмнинг алоҳида замонавий йўналиши эканлиги рад ҳам этилади. Мазкур мураккаблик шароитида АҚШ неоконсерватизми шаклланишининг даврлаштирилиши масаласида ҳам турли ёндошувлар мавжуд. Хусусан, АҚШ неоконсерватизми устида чуқур изланишлар олиб бораётган россиялик олим К.Блохин неоконсерватив ташқи сиёсий доктринанинг шаклланиши босқичлари нуктаи назаридан ёндашади ҳамда уч босқични ажратиб кўрсатган². Неоконсерватизмнинг сиёсий оқим сифатида шаклланиши

¹Durham M. The American Right and the Iraq War. The Political Quarterly, 2004, Volume 75, Issue 3, p. 257.

²Bloxin K. Vneshnepoliticheskaya konsepsiya amerikanskogo neokonservatizma i yee realizatsiya v otnoshenii SSSR i Rossii. Avtoreferata po VAK 07.00.15, kandidat istoricheskix nauk [Foreign

босқичларини россиялик тадқиқотчи С.Кислицин¹ тизимлаштиришга ҳаракат қилган ва фикримизча мазкур ёндашув ўз қамровига кўра масаланинг моҳиятини тўлароқ очиб беришга хизмат қилади. У халқаро муносабатлар ривожланишининг замонавий тенденциялари, кўп кутбли тизимнинг шаклланиши ва АҚШ ташқи сиёсатининг стратегик ва концептуал элементлари қайта қурилиши шароитида АҚШ неоконсерватизми ривожининг янги давраштираш босқичларини кўрсатиб беради. Яъни, унинг фикрича, АҚШ неоконсерватизми шаклланиши ва ривожини тўрт даврга ажратиш мумкин: биринчи давр – бу неоконсерватизмнинг пайдо бўлиши даври бўлиб, 1930-1960 –йилларни ўз ичига олади. Бу даврда неоконсерватизм оқим намоёндалари ўзларининг мафкуравий ва профессионал позициясини топиш даври сифатида изоҳланади. Шу билан бирга Д.Рузвельтнинг “янги курс”и руҳи шароитида улар қарашларининг сўл радикализмдан либерализмга трансформацияси билан характерланади. Иккинчи давр – бу фаоллашув даври бўлиб, 1970-1980-йилларни қамраб олади. Бу даврда неоконсерваторлар халқаро муносабатлар муаммоларига эътибор қарата бошлашди. Хусусан, СССР билан курашиш энг устувор вазифа сифатида қаралди. Бу даврда неоконсерватизмнинг асосий ташқи сиёсий мафкураси шаклланди. Оқим тарафдорлари эса аввалида ўзларини Демократлар партияси тарафдорлари сифатида кўришган бўлса, эндиликда босқичма босқич Республикачилар партияси сафларига ўта бошлашди. Учинчи давр – неоконсерватизмнинг қайта туғилиш даври бўлиб, 1990-2008 йилларни қамраб олади. Бу давр неоконсерватизмнинг асосчилари ўз ўринларини кейинги авлод вакилларида бўшатиб бериши билан характерланади. Янги авлод АҚШнинг “Мурувватли гегемон” лиги ёки Американинг ҳарбий-сиёсий етакчилиги ғоясини ўзида мужассамлаштирган мафкуравий концепцияни ишлаб чиқишди. Бу давр неоконсерватизмнинг сиёсий таъсири энг юқори паллага чиққан даври бўлиб, бунга ёрқин мисол кичик Жорж Буш ҳукумати даврида бошқарув жамоасининг шаклланиши ҳамда 2003 йилда Ироқдаги урушнинг бошланишидир. Тўртинчи давр – “яширин давр” бўлган 2009-2019 йилларни қамраб олади. Яъни Б.Обаманинг икки муддатли президентлик бошқаруви ҳамда Д.Трамп ҳукумати фаолиятининг бошланиши давридир. Бу даврда неоконсерваторлар жорий ҳукумат фаолиятига муҳолиф муносабатда бўлишиб, шу билан бирга уларнинг бирлиги анчайин дарз кетганлиги билан характерланади. Халқаро вазият ўзгарувчанлиги шароитида мафкуравий ёндошувлардаги утопик элементлар ҳамда АҚШнинг ташқи сиёсий таъсир имкониятлари

policy concept of American neoconservatism and its implementation in relation to the USSR and Russia] Available at: <http://www.dissercat.com/content/vneshnepoliticheskaya-kontsepsiya-amerikanskogo-neokonservatizma-i-ee-realizatsiya-v-otnosh#ixzz37nAMuVsu>. (accessed 09.07.2019)

¹ Kislitsyn S. Vneshnepoliticheskaya ideologiya i praktika amerikanskogo neokonservatizma. Diss. kand. polit. nauk. [Kislitsyn S. Foreign policy ideology and practice of American neoconservatism. Dr. polit.sci. diss.] Moscow, 2019. 7-8 p.

кучсизланиши каби масалаларда қарама-қарши фикрлар юзага келди. Шу билан бирга бу давр АҚШ олдида турган ташқи сиёсий мўлжаллар ҳамда халқаро муносабатларни ривожлантириш йўллари борасида неоконсерватизм тарафдорлари қарашларига танқидий муносабатда бўлиши билан ҳам қизиқарлидир. Бир вақтнинг ўзида неоконсерватизмнинг ташқи сиёсат соҳасидаги алоҳида ғоя ва концепцияларига амалиётда эҳтиёж сезилганлиги кузатилмоқда.

Ушбу юқоридаги тўрт даврни ўрганишнинг муҳим аҳамиятга эга эканлигига қарамасдан, шунини таъкидлаш керакки, асосий эътибор охириги икки даврга қаратилмоқда. Бу даврлар замонавий, неоконсерватизмнинг иккинчи авлоди фаолияти даври бўлиб, АҚШ ички ва ташқи сиёсатига таъсири энг юқори даражага чиққанлиги, шу билан бирга, кейинги вақтларда таъсир кўламининг камайиши ҳамда ёндошувларни қайта кўриб чиқишга ҳаракатлар даври бўлиб характерланади.

АҚШ неоконсерватизм сиёсий мафкураси шаклланишига кучли таъсир кўрсатган файласуф сифатида Лео Штраус (1899-1973) эътироф этилади. Неоконсерваторлар орасида унинг ўқувчилари, тарафдорлари сифатида Эллиот Абрамс, Пол Вулфовиц, Роберт Кейген, Ирвинг ва Уильям Кристоффлер, Ричард Перл, Норман Подгорец ҳамда Френсис Фукуяма таъсир кўрсатганлиги эътироф этилади. Либерал демократия идеалларига ишонч неоконсерватизм учун муҳим ҳисобланиб, унинг кенг тарғиботи ва ёйилиши халқаро муносабатлардаги барқарорликни таъминлашига ишонч устунлик қилади.

Лео Штраус жамият тузуми ва бошқаруви масалаларида қатор ғояларни илгари суради. Хусусан, унинг фикрича, турли одамлар турли вазифаларни бажаришга масъул бўлиши лозим. Сиёсий тартибда инсон табиати хусусиятлари ҳам аҳамият касб этади. Яъни, кимдир бошқарувда кўпроқ иқтидорга эга бўлса, яна кимдир камроқ¹. Аммо, бошқарувчи гуруҳ учун сараланган маслаҳатчилар гуруҳи ҳам зарур бўлиб, яхши ва ёмон борасидаги ахлоқ қарор қабул қилишда маслаҳат қилувчи ҳамда савияли кўрсатмалар берувчилар бўлиб хизмат қилади². Айнан мазкур ёндашув кейинги давр неоконсерватив доиралар фаолияти учун концептуал аҳамият касб этди. Хусусан, ҳар қандай масалалардаги мафкуравий идеаллар ва кўрсатмалар оммага эмас балки асосан элитага йўналтирилганлиги борасидаги неоконсерватив ҳулосалар шаклланди. Неоконсерваторлар Л.Штраус ғоялари асосида жамиятдаги тартиб ва бошқарувда элитизм тамойилларига кўпроқ эътибор қаратилади. Хусусан, жамият учун умумқабул қилинган ахлоқ кодекси зарурлиги, тушуниш осон ҳамда риоя қилиниши юқори даражада бўлган ва кейинги авлодларга ўтиш имконияти катта қоидалар бўлиши кераклигига эътибор қаратилди. Неоконсерватив доираларда “жамият муайян шароитда аслида нима муҳим ва зарур эканлигини англаш имкониятига эга эмас. Шу боис таълим кўрган

¹ Thompson C.B. Neoconservative Unmasked. Available at: <http://www.cato-unbound.org/2011/03/07/c-bradley-thompson/neoconservatism-unmasked>. (accessed 16.05.2019)

² Pavlov A.V. Pragmatichniye nasledniki politicheskoy filosofii Leo Shtrausa [The pragmatic heirs of Leo Strauss's political philosophy]. Istoriya filosofii, 2008, vip 13, Moskov, IFRAN, p.103.

сиёсий элита тўғри йўл кўрсатиши керак. Демак, давлат — сиёсий воқелик пойдевори, жамоат манфаати эса — “сиёсий қарорлар қабул қилиш учун ахлоқий стандарт”¹дир, каби фикрлар шаклланди.

Неоконсерватизм сиёсий мафкураси мазмуни ва моҳиятини тушунтиришда мазкур оқимнинг атоқли асосчиси дея эътироф этиладиган И. Кристол кўпмаъноли “persuasion”, яъни “ишонч”, “маслак” тушунчаларидан фойдаланади². У неоконсерватив ҳаракатнинг бош асосчиси сифатида танилди. И. Кристол ўтган асрнинг 50-60- йилларида Норман Подгорец билан биргаликда “Commentary” журналида ўз қарашларини шакллантириб борди. Кристолнинг қарашлари 1950 - йиллардан бошлаб “Encounter” журналида чиқа бошлагандан ўз таъсир кучига эга эканлиги кўрина бошланган эди. Шу билан бирга неоконсерватизмнинг оммалашуви ва ривожланишида 1965 йили И. Кристол ва Д. Беллар асос солган “Паблик интерес” (“The Public Interest”) журнаlining аҳамияти ҳам катта бўлди. Журналнинг дастлабки нашрида қуйидаги фикрларни учратиш мумкин: “Агар сиёсатда прагматизмдан кўра идеологияга кўпроқ ўрин берилса, бундай сиёсат муваффақиятсизликка учрайди”³.

И. Кристолнинг фикрича, неоконсерватизм етарли даражада қонуний ҳодиса бўлиб, у ўз мазмунини йўқотган анъанавий консерватизмнинг ўрнига келиши керак эди. У ўз неоконсерватив қарашларида тарихий тажрибаларга алоҳида эътибор қаратади, жумладан, у ўз асарларида АҚШ ташқи сиёсати табиати ва йўналишларининг бир қатор устунларига тўхталиб ўтган. Хусусан, унинг эътирофича, аввало ватанпарварликни кучайтириш даркор. Иккинчидан, халқаро институтларга нисбатан кучли ишончсизлик, уларнинг халқаро тиранияга олиб бориб қўйиши хавфини англаш ва ниҳоят давлат бошқарувчилари халқаро сиёсий майдондаги дўстларни душманлардан ажрата олиш қобилиятини намоён қилиши лозим⁴. Унинг таъкидлашича, неоконсерватизм нафақат ватанпарварлик, балки миллийликка ҳам эгадир. Неоконсерватизмнинг миллий манфаатларнинг шаклланиши ва қўллаб-қувватланиши борасидаги жиҳатларидан бири — бу жамиятда ватанпарварлик ва миллийликка эътибор қаратишидир⁵. Мазкур ёндашув неоконсерватизмнинг кейинги авлод вакиллари учун ҳам концептуал асос бўлганлигини кўрсатади.

Неоконсерваторларнинг 1960-йиллардаги ижтимоий-иқтисодий муаммоларга боғлиқ кўпсонли мақолалари шуни кўрсатадики, неоконсерватив дунёқарашдаги марказий ғоя либерал сиёсатнинг тизимсизлиги экан. Либералларнинг ижтимоий сиёсатига муқобил сифатида неоконсерваторларнинг бир қисми

1 Thompson C.B. Neoconservative Unmasked. Available at: <http://www.cato-unbound.org/2011/03/07/c-bradley-thompson/neoconservatism-unmasked>. (accessed 16.05.2019)

2 Kristol I. The Neoconservative Persuasion. The Weekly Standard, 2003, Volume 8, p.72.

3 Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. N.Y., 1973. 14 p.

4 Kristol I. The Neoconservative Persuasion. The Weekly Standard, 2003, Volume 8, p.72.

5 Kagan R., Kristol W. Present Dangers: Crisis and Opportunity in America's Foreign and Defense Policy. San Francisco: Encounter Books, Kindle Edition., 2000. 291 p.

“Ижтимоий сиёсат ниҳояси” номли концепцияни таклиф этдилар. Шунга кўра, юқоридаги ғоявий ҳодисани очиб беришга ҳаракат қилган дастлабки америкалик тадқиқотчи А. Этциони бўлиб, у неоконсерватизмни куйидагича ифодалаган: “Сўнгги авлод ҳаёти жараёнида АҚШдаги бой консерватив анъаналар инқирозга юз тутди. Фақат сўнгги йиллардагина консерватив мактаб ўз тарихийлигига қайта бошлади. Янги консерватив учкунни олдингиларидан фарқлаш учун биз “неоконсерватизм” тушунчасини киритамиз”¹.

Ҳақиқатдан ҳам “неоконсерватизм” атамаси АҚШ сиёсий луғатида ўз мустаҳкам ўрнига тезда эришди. Бундан ташқари, кўпинча неоконсерваторларни мустаҳкам позиция тарафдорлари сифатида қабул қилишар эди. Бу уларнинг ижтимоий ташкилотлар ва консерватив журналлар фаолиятидаги иштирокига ҳалақит бермасди. Неоконсерватизмнинг моҳиятини англаш учун АҚШ социализми инқирозининг сабабларини, вужудга келган сиёсий фракциялар ўртасидаги келишмовчиликларни тушуниш лозим. Америкалик неоконсерваторларнинг кўпчилиги собиқ социал-демократлар ва либераллар жамоасидан кўчиб ўтганлардир. Мазкур ғоявий йўналиш тарафдорларининг аксарияти ўз даврида демократлар партияси фаоллари ҳисобланишган.

И.Кристол неоконсерватизмнинг шаклланиши ва мазмунини асослашда куйидаги саккизта асосий тезисларни илгари суради: 1. Неоконсерватизм замонавий либерализмдаги умидсизлик сабабли вужудга келган; 2. Ундан олдинги қарашлардан фарқли ўлароқ, неоконсерватизм асосида романтика мавжуд эмас; 3. Неоконсерватизмнинг фалсафий илдизлари асосан классик сиёсий фалсафада ётади; 4. Неоконсерватив тафаккур буржуа жамиятига боғлиқликни ҳис этмайди. Ўз даврида яшаган А.Токвилнинг фикрига ҳамоҳанг ҳолда неоконсерваторлар либерал-демократик капитализмни камроқ хуш кўрадилар; 5. Бозор иқтисодиёти либерал жамият учун муҳим шароитни ташкил этади. Бундан ташқари, улар айнан бозорда иқтисодий ўсишнинг воситаларини кўрадилар; 6. Неоконсерватизм тарафдорлари иқтисодий ўсишнинг муҳимлигига нафақат моддий бойликларнинг ишлаб чиқарилиши боисидан, балки унинг ижтимоий ва сиёсий ҳаётга ижобий таъсири туфайли ҳам ишонадилар. Айнан юқоридаги кўрсаткичларгина, демократиянинг социосиёсий тизим сифатидаги ўрни ва ҳаётийлиги тўғрисида гапиришга имкон беради; 7. Неоконсерваторлар бозорни эффектив иқтисодий механизм сифатида қарши олсаларда, Фридмен ёки фон Хайек сингари либералистлар ҳисобланмайдилар; 8. Неоконсерваторлар цивилизация жамиятининг муҳим асоси сифатида оила ва динни кўрадилар².

И.Кристол ўз ғояларини ривожлантирар экан, 1995 йилда ўзининг “Neo-Conservatism: The Autobiography an Idea” (Неоконсерватизм: мафкура автобиографияси) номли китобини чоп эттиради. Ушбу китобнинг мазмуни фақат ғояларга бағишланган эмас. И.Кристол ўзининг шахсий, қисқа бўлсада, лекин

¹ Etzioni A. Social Problems. Engle Wood Cliffs., 1976. 21 p.

² Kristol I. Reflections of a Neoconservative. N.Y., 1983. 75-77 p.

сермазмун таржимаи ҳолини ёзган. Унда ғоявий-сиёсий эволюцияни яхши тушуниш мумкин. “Нео” гени ҳақиқатдан ҳам мавжудми?” – дея ўз таржимаи ҳолини бошлайди Кристал. Босиб ўтилган ғоявий-сиёсий йўлни таҳлил этар экан, И.Кристал “нео” префисси билан бошланувчи бир нечта оқимларни санаб ўтади: “Мен неомарксист, неотроцкист, неосоциалист, неолиберал ва ниҳоят неоконсерваторман.... Менимча, бутун реалликни ўз ичига олувчи бирорта ғоя ёки фалсафа мавжуд эмас”. “Неоконсерватизмнинг ҳаракат сифатидаги мазмуни нимада?” – дея савол беради И.Кристал. Ва шундай жавоб беради: “Мақсад – барча фуқаролар учун минимал ҳаётий стандартни ўрнатувчи консерватив фаровон давлат тузиш”¹. Бу ижтимоий-сиёсий муаммо бўлмиш – “социал минимум принципи”га бўлган неоконсерватив ёндашувнинг асосий тамойилларидан бири сифатида намоён бўлади.

Сўнгги йиллардаги неоконсерватизмнинг янги вужудга келган тушунчалари атрофидаги келишмовчиликлар И.Кристални АҚШ консерватизмининг ушбу йўналишининг мазмуни ва принциплари тўғрисида ўзига хос декларация билан чиқиш қилишга ундади. Табиийки, ушбу декларацияни у ўғли Уильям томонидан чиқарилувчи “The Weekly Standard” журнали саҳифаларида чоп эттирди (23 август 2003 йил)². Кичик Кристал ушбу журнал атрофида йиғилган гуруҳнинг асосий арбобларидан бири ҳисобланади. “Аслида неоконсерватизмнинг ўзи нима?” – деган саволдан бошлайди Кристал. У янги консерватив сиёсатни, ҳеч иккиланишсиз, америкача сиёсат деб таъкидлайди. Шу билан бирга неоконсерватизм тушунчасининг ўзи кўпинча етарли даражада адекват бўлмаган таркибда бойитилади. Неоконсерваторларнинг роли турли мамлакатларнинг ОАВ томонидан муболаға қилиб юборилган. Уларни АҚШ сиёсатининг яратувчилари сифатида тасвирлашса, улар томонидан чоп этилаётган “The Weekly Standard” журнали эса республикачилар маъмуриятининг йўл кўрсатувчиси сифатида тасвирланади. Неоконсерватив интеллектuellар орасида яхудийларнинг мавжудлиги ҳам ушбу стереотипга асос, деб ҳисобланадиз.

АҚШ неоконсерватизмининг сиёсий тадқиқотлар предметига айланиб бораётганлигининг муҳим сабабларидан яна бири, мазкур мафкуранинг таниқли тарафдорлари бевосита амалий сиёсат иштирокчилари сифатида намоён бўлишидир. Шу ўринда таъкидлаш керакки, неоконсерваторлар гуруҳининг шаклланиши ҳам ўзига хос хусусиятларига эга. Неоконсерваторлар элитар ва ёпиқ гуруҳ сифатида намоён бўлиб, уларнинг кўпчилигини яхудий миллатига мансуб бўлган вакиллар ташкил этади ҳамда аъзолар муносабатлари қариндошлик ва меҳнат фаолияти алоқалари билан боғланган. Масалан, Ирвинг ва Уильям Кристаллар, Норман Подгорец, Макс Бут, Ричард Перл, Пол Вулфовиц, Роберт Каган, Дуглас Фейт, Льюис Либби, Эллиот Абрамс, Жон Болтон

¹Kristol I. Neo-Conservatism. The Autobiography of an Idea. N.Y., 1995. 3 p.

²Kristol I. Reflections of a Neoconservative. N.Y., 1983. 75-77 p.

³Raxshmir P.Yu. Amerikanskiye konservatori i Yevropa [American conservatives and Europe]. Mejdunarodnaya ekonomika i mejdunarodniye otnosheniya, 2004, no 7, p.31.

ва бошқалар. Улар орасида ғоячи-назарийчилар ва ушбу ғоялар ижросини таъминлашга ҳаракат қилувчи амалиётчилар мавжуд. Амалиётчиларнинг аксарияти Пентагон ва Оқ уй маъмурияти ва бошқа давлат бошқаруви муассасаларида муҳим мансабларни эгаллаган вакиллар ҳисобланади. Неоконсерватор амалиётчилардан бири Дик Чейни 2000 йили сентябрда “Янги Америка асри учун лойиҳа” доирасидаги “Қайта қурилаётган Америка мудофаси” концептуал неоконсерватив ҳужжатнинг ташаббускорларидан бири бўлган. Унга кўра Форс кўрфази устидан қуролли кучларни ишлатиш орқали назоратни шакллантириш таъкидланади. Пол Вулфовиц эса президент Р. Рейгенни ракетага қарши мудофаа тизимини ишлаб чиқишга ундаган неоконсерватор эди.

Неоконсерватив қарашлари билан танилган Френсис Фукуяманинг таъкидлашича, неоконсерватив уюшмаларнинг асосий ўзига хос турғун жиҳати шундаки, улар либерал антикоммунизмга тарафдор ва совет жамиятининг утопик социал ғояларига қатъий қаршилиқ кўрсатишадир¹.

Кейинги даврларда неоконсерваторларнинг иккинчи авлоди шаклланди. Улар нуқтаи назарига кўра асосий вазифа “бир қутбли вазият”ни “бир қутбли эра”га айлантириш² бўлиши керак бўлди. Таниқли неоконсерватор Чарльз Краутхаммер фикрича, агар Америка барқарорлигини истаса уни фақат ўзи яратадиз. Мазкур барқарорлик орқали ёш неоконсерваторлар халқаро хавфсизликнинг америкача маркази архитектураси – “Рах America”ни яратиш ҳақида фикр юритишади. Бу даврда неоконсерватизмнинг таъсирли ва тажрибали вакиллари бўлмиш П.Вулфовиц, Р.Перл, Э. Абрамс, Льюс Либбилар, шу билан бирга Республикачилар вакиллари Ричард Чейни, Ж.Маккейн ва яна маълум даражада Д.Рамсфелдлар каби янги давр ғоядошлар гуруҳи шаклланиши учун имкониятлар етарли бўлди. Улар йирик медиакорпорацияларнинг етарлича қўллови, хусусан, биринчи галда News Corp ва XXI Century Fox раҳбари Руперт Мердак томонидан қўллаб-қувватланди. Неоконсерваторларнинг иккинчи авлоди пайдо бўлиши авлодлараро ва оилавий боғлиқлик жиҳатини намоён қилди. Яъни, неоконсерватизмнинг асосий мафкурачилари сифатида И.Кристолнинг ўғли У.Кристол, неоконсерватив тарихчи Д.Кейганнинг ўғли Р.Кейган, Н.Подгорецнинг ўғли Ж.Подгорецлар эътироф этилади. Шу билан бирга улар орасида кўпчилиги оилавий ришталар билан узвий боғланди.

АҚШда неоконсерватизм мафкурасининг шаклланиши ва ривожланиб бориши қатор неоконсерватив тузилмаларнинг ҳам юзага келишини тақозо қилди. Хусусан, неоконсерватив ғоялар ривожда куйидаги тузилмалар эътироф этилади:

1. Нодавлат институтлар таркибидаги ва АҚШ мудофа вазирлигига яқин бўлган неоконсерватив “ақлий марказлар”: Америка тадбиркорлик институти

¹Fukuyama F. After the Neocons: America at the Cross-Roads. Yale University Press, 2006. 16 p.

²Kagan R., Kristol W. Present Dangers: Crisis and Opportunity in America's Foreign and Defense Policy. San Francisco: Encounter Books, Kindle Edition., 2000. 4 p.

³Krauthammer Ch. The Unipolar Moment Revisited. The National Interest, Winter 2002/03, no 70, 5-18 pp.

- (American Enterprise Institute) – собиқ вице президент Д.Чейнининг турмуш ўртоғи Линн Чейни хоним узоқ йиллар давомида фаолият юритиб келади. Бундан ташқари мазкур институтнинг бир қатор таҳлилчилари ва тадқиқотчилари кичик Ж.Буш маъмуриятида фаолият юритишган; Янги Америка асри учун лойиҳа (Project For New American Century) – ташаббускорлари Дик Чейни, Пол Вулфовиц, Ж.Буш ва Льюис Либбилар ҳисобланади; Миллий хавфсизлик масалалари Яхудий институти ("Jewish Institute For National Security Affairs") – Исроилнинг Ликуд партиясини қўллаб-қувватловчи ва бир қатор президентлар шу жумладан Ж.Буш президентлиги давридаги Америка консерватив таҳлилий марказлар ва ҳукуматни қўллаб-қувватловчи Исроил лобби гуруҳлари ўртасидаги муносабатларни ўрнатиб турувчи бўғин ҳисобланган;

2.АҚШ давлат департаментига яқин нодавлат структуралар: Жорий таҳдидлар комитети (Committee on the Present Danger); Хорижий алоқалар кенгаши (Council on Foreign Relations); Демократияларни ҳимоялаш фонди (Foundation for the Defense of Democracies); Яқин Шарқ форуми (Middle East Forum); Чеченистондаги тинчлик Америка комитети(American Committee for the Peace in Chechnya).

3. Неоконсерватив муассасалар билан ўзаро ҳамкорлик қилувчи ва сўровлар асосида хизмат кўрсатувчи нодавлат тузулмалар: “РЭНД Корпорейшн” (RAND Corporation); “Озодлик уйи” (Freedom House) “Мерос Фонди” (Heritage Foundation).

4.Неоконсерватив медиа империя таркибига қирувчи оммавий ахборот воситалари: “Фокс ньюс” (Fox News) (РупертМердок); "Уикли стандарт" журнали (The Weekly Standard); "Миллий манфаат" журнали (The National Interest) (Конрад Блэк); "Вашингтон Таймс" (Washington Times); "National Review"; "National Post"; "Commentary"; "The Public Interest"; "The New Republic" кабилар.

Неконсерваторлар Президентлик, Давлат департаменти ва Пентагон ҳамда жамоатчилик фикри даражасидаги аниқ сиёсий қарорлар қабул қилиш жараёнига таъсир ўтказишган. АҚШнинг кўпгина етакчи сиёсатчилари сиёсий синфнинг мазкур ўнгчилар қисми билан узвий алоқадорликларга эга бўлиб келган.

Алоҳида таъкидлаш жоизки, неоконсерватив ғоялар ривожиди 1995 йили И.Кристол ва Ф.Барнс томонидан ташкил қилинган “The Weekly Standart” журнали ҳамда 1997 йилда ташкил қилинган “Янги америка асри учун лойиҳа” (Project For New American Century) каби лоббистик ташкилотлари муҳим аҳамият каст этади. Янги ақлий марказ Америка ишлаб чиқариш институти худудидан жой олди. Бу ташкилот ҳам халқаро муносабатлар, АҚШнинг жаҳон майдонида тутган ўрни ва ҳарбий куч воситаларидан фойдаланиш каби масалаларга доир таҳлилий материаллар тайёрлаш билан шуғулланди. Унинг фаолиятида нафақат неоконсерватизм намоёндалари, балки Ж.Буш, Д.Чейни, С.Форбс, Д.Куэйн, Д.Рамсфелд сингари таниқли сиёсат арбоблари ҳам фаол иштирок этишди. “Лойиҳа” қуйидаги мақсадлари илгари суришга бошчилик қилди: “глобал мажбуриятни амалга ошириш” учун ҳарбий ҳаражатларни кўпайтириш, АҚШ манфаатлари ва қадриятларига таҳдид солувчи тузумлар билан курашиш учун демократик иттифокчилар билан муносабатларни

мустаҳкамлаш, хорижда сиёсий ва иқтисодий эркинликни илгари суриш, жорий халқаро тартибни сақлаш ва кенгайтиришда АҚШнинг ўзига хос роли қабул қилинишига эришиш¹. Бу ташкилот ўзининг саккиз йиллик фаолияти (1997-2005) давомида 1.3 млрд АҚШ доллари миқдоридаги маблағларни қўлга киритди. Кўпчилик ҳомий ташкилотлар ва марказлар билан ҳамкорлик қилинди. Неоконсерваторлар шу йиллар мобайнида қатор лоббистик ташкилотлар ва ақлий марказларда ҳам фаолият юритишди. Хусусан, Мерос фонди, Гудзон институти, Халқаро республикачилар институти, Гувер уруш, инқилоб ва тинчлик институти, Миллий хавфсизлик масалалари бўйича Яхудийлик институти каби. Бундан ташқари, Ироқни озод қилиш комитети, Чеченистонда тинчлик учун Америка комитети каби лоббистик ташкилотларида ҳам фаолият олиб боришди. Демак, айтиш мумкинки, 1994-1997 йилларда неоконсерватизмнинг ташқи сиёсий ғоялари тарғиботини таъминлаш ва концептуал ишланмалари учун ташкилий ҳамда институционал асослар яратилди. Янги концепциялар яратиш жараёни АҚШ миллий манфаатларининг стратегик таҳлили ҳамда С.Хусейннинг Ироқдаги фаолияти каби аниқ вазиятларни, халқаро жараёнларни таҳлил қилиш орқали амалга оширилди.

Шу билан бирга, неоконсерваторларнинг АҚШ миллий мудофааси масалаларидаги ёндашувлари ривожда турли лоббистик ташкилотлар ва ҳарбий саноат комплекси вакиллари билан ҳамкорлик муносабатлари ҳам муҳим ўрин эгаллайди. Ҳарбий саноат комплекси тизими билан тўғридан тўғри очиқ алоқалар кўзга ташланмасада, билвосита муносабатлар мавжудлиги аён бўлади. Масалан, PNAS директорлар кенгашида аъзолари ичида Lockheed Martin Corporation вице-президенти Брюс Джексонни кўриш мумкин эди. “Лойиха”нинг тугатилишидан сўнг унинг ижрочи директори бўлган Томас Донелли ҳам кейинчалик Lockheed Martin Corporationда стратегик коммуникациялар бўйича директор ўринбосари бўлиб ишлади. PNAS фаолиятида иштирок этиган Фрэнк Гафф Хафсизлик сиёсати марказини бошқарган. PNAS аъзоларидан бўлган Стенли Эбнер Northrop Grumman Corporation ва The Boeing Company каби ташкилотларда турли лавозимларда фаолият юритди. Турли даврларда “Лойиха”ни General Dynamics Corporation, Raytheon Company ва General Electric каби ташкилотлар ҳам ҳомийлик қилишган. Ҳарбий-саноат комплекси билан муносабатларда неоконсерваторларнинг яқин ҳамкори Республикачи Ж.Маккейннинг ўрни ҳам катта бўлган.

Демак, АҚШ неоконсерватизмининг шаклланиш тенденцияларига эътибор қаратилса, у ўзини интегратив типдаги мафкура сифатида намоён этади. Чунки, у ўз таркибига ҳам ўнг, ҳам сўл ғояларни қамраб олган. Оқимнинг асосий мафкуравий базаси шаклланиши жараёни сўл социализмдан ўнг консерватизмга, демократлардан республикачиларга ўтиш эволюцияси билан боғлиқ эканлигини кўриш мумкин. Яна бир жиҳати, АҚШ консерватизми либерализм билан ҳал

¹ Statement of Principles. Project for the New American Century, 03.06.1997. Available at: <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm> (accessed 14.05.2016).

этилмаган қарама-қарши ҳолатда бўлмаган. С.М.Липсет айтиб ўтганидек, демократлар ҳам республикачилар ҳам у ёки бу типдаги либераллардир¹. Умумий барқарор тараққиёт ғояси, американизм мафқураси ҳамда “Американинг танланганлиги” ёндашувларини либераллар ҳамда консерваторлар томонидан Америка миллати ривожининг асослари сифатида бирдек ижобий қабул қилиниши кузатилади. АҚШдаги икки мафкура ўртасидаги фарқ шундаки, консерватизм либерал кадриятларнинг элитар версияси² бўлиб намоён бўлади.

Хулоса. Юқоридаги фикр-мулоҳазалардан келиб чиқиб қуйидаги хулосаларга келиш мумкин:

Биринчидан, неоконсерватизм Америка тафаккуридаги маргинал оқим ёки гуруҳий психология феномени сифатида кўрилиши керак эмас. Неоконсерватизмнинг муҳим тамойиллари С.Хантингтон ва Ф.Фукуяма каби машҳур америкалик сиёсатшуносларнинг назарий концепцияларилари акс эттирилади. Бу шуни англатадики, Вашингтондаги сиёсий-бошқарув жамоанинг ўзгариши неоконсерваторларнинг сиёсатдан кетишини англатмайди. АҚШдаги ҳар қандай партиявий ҳукумат даврида неоконсерватизм партия ости, миллий, у ёки бу ташқи сиёсий вазифаларни ҳал қилишнинг муқобил парадигмаси сифатида мавжудлигини сақлаб келади;

Иккинчидан, неоконсерваторларнинг ажралиб турувчи хусусиятларидан бири, уларнинг сиёсий ҳамда публицистик фаолиятдаги фаоллиги, турли даражадаги “ақлий марказ” ишларида иштирок этиши ҳамда ҳар хил лоббистик ташкилотлар тузишда жонбозлик кўрсатишидир. Бу ҳолат “классик” консерваторлар фаолиятдан тубдан фарқ қилади. Яъни, консерваторлар одатда сиёсий ва ижтимоий масалаларда кам фаол вакиллар бўлиб ҳисобланишган;

Учинчидан, неоконсерватизм ярим аср мобайнида АҚШ ички ва ташқи сиёсати анъаналарига салмоқли таъсир кўрсатиб келди ва турли даврларда жамият сиёсий маданияти тизимида етакчилик мавқега давогарлик қилмоқда. Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, неоконсерватизм – бу чуқур ижтимоий-маданий ва тарихий илдизларга эга воқелиқдир. Адабиётларда неоконсерватизм тафаккур мактаби, ғоя ва ҳатто маслак сифатида талкин этилади. Бундай турли-туманлик неоконсерваторларнинг ўз фаолиятида бирор аниқ тузилмага, ягона етакчи ва бирор дастурга эга эмаслиги билан изоҳланиши мумкин;

Тўртинчидан, неоконсерватизм аввало ҳукмрон элитанинг XX асрнинг иккинчи ярмида АҚШнинг жаҳон ҳамжамияти диққат-эътиборидан четлашиб қолиши эҳтимолининг кучайиши билан боғлиқ ижтимоий-сиёсий чақириқларга жавобан шаклланган назарий мафқурасидир, дейиш мумкин.

¹ Lipset S.M. American Exceptionalism. Available at: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/americanexceptionalism.htm> (accessed 02.04.2019).

² Sogrin V.V. Ideologiya v amerikanskoy istorii ot otsov-osnovateley do konsa XX veka (Ideology in American history from the founding fathers to the end of the twentieth century) Moscow, Nauka, 1995. 48 p.